

Вигівська В. О.

Бібліотека Криворізького національного університету, директор

vyhivskavika@gmail.com

ФОНД РІДКІСНИХ ТА ЦІННИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКИ КРИВОРІЗЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті висвітлено історію формування фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки Криворізького національного університету. Приділено увагу особливостям окремих колекцій. Розкрито роль краєзнавчих джерел у формуванні фондів бібліотеки.

Ключові слова: рідкісні видання, цінні видання, формування фондів, колекції, першоджерела, краєзнавчі видання, бібліотека КНУ.

Бібліотека Криворізького національного університету заснована у 1922 році. Книжковий фонд складав 2205 примірників і розподілявся на фундаментальну та навчальну літературу. Видань зі спеціальних предметів було обмаль, всього 257 примірників. Наступні роки були роками плідної роботи формування і збереження книжкового фонду. Сьогодні бібліотека є найбільшою у Криворізькому басейні. Фонд нараховує понад 900 тис. одиниць зберігання. Це зібрання джерел інформації, що включає книги, журнали, продовжувані видання, карти, образотворчі матеріали, газети, дисертації та автореферати, переклади, видання українською, німецькою, англійською та іншими мовами. У бібліотеці зберігаються монографії, підручники, навчальні посібники науковців та викладачів університету.

Фонд рідкісних та цінних видань – це частина основного фонду бібліотеки КНУ, до якої входять рідкісні, особливо цінні документи, що мають наукові, історичні та поліграфічні особливості. Формування фонду відбувається на підставі Наказу Міністерства культури України № 437 «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» від

14.06.2016 р.; шляхом пошуку документів безпосередньо на місцях зберігання та перегляді каталогів бібліотеки [4].

Фонд рідкісних та цінних видань нараховує 3217 примірників. Серед них надзвичайну цінність для бібліотеки КНУ становлять праці, що містять фундаментальні наукові відкриття і дослідження: Вейдлер И. Ф. «Наставления к подземной геометрии или маркшейдерской науке» (1777 р.); А. Максимович «Практическая подземная геометрия, с присовокуплением Дюгамелевых таблиц, изобретенных для избежания тригонометрических вычислений прямоугольных треугольников» (1805 р.); Д. Соколов «Историческое и статистическое описание Горного кадетского корпуса» (1830 р.); С. Куторга «Естественная история земной коры» (1858 р.); «Практический курс горного искусства» Б. И. Бокото (1912 р.); «Горный журнал» з 1825 р. (року заснування журналу) та ін.

За допомогою автоматизованої бібліотечної системи «УФД/Бібліотека» була створена електронна база даних «Рідкісні видання», яка складається з таких колекцій: книги рукописні (факсиміле) (34 прим.); книги мініатюрні та малоформатні (145 прим.); серія «Літературні пам'ятки» (163 прим.); «Книги іноземними мовами» (94 прим.); літературно-художні видання тощо.

До фонду рідкісних та цінних видань віднесено факсимільні та репринтні копії, передруковані переважно з видань, датованих до 1917 року, що становлять специфічний тип книг у силу свого особливого цільового і читацького призначення [2]. Наприклад: «Остромирово Евангелие, 1056–57»; «Изборник Святослава 1073 года»; «Жития Кирилла и Мефодия» (опубліковані твори обрані з рукописних джерел XII–XV ст.); «Киевская Псалтирь 1397 года»; «Азбука Ивана Федорова, 1578» та ін. Особливу цінність фонду складають факсимільні перевидання прижиттєвих книг Т. Шевченка: «Мала книжка (рукописна збірка віршів поета, написаних під час перших чотирьох років заслання, 1847–1850»;

«Дневник Шевченка с 12 июня 1857 г. по 13 июля 1858 г.»; «Кобзарь, 1840». Такі видання є окрасою будь-якої бібліотеки.

Рис. 1. Остромирово Евангелие, 1056–57

Складовою частиною фонду рідкісних та цінних видань бібліотеки є унікальні книги незвичних форматів, як дуже великих, так і найменших мініатюрних [2]. До колекції мініатюрних та малоформатних видань входять книги, розміри яких не перевищують 100 мм. Наприклад: «Пісні» / П. Майборода, А. Малишко (Київ, 1977. – Формат 70x90/128); Українка Л. «На крилах пісень» (Львів, 1981. – Формат 70x108/128); Dickens Charles «The Complete Novels in One Sitting» (Philadelphia ; London, 2012. – Format 70x108/128) та ін.

Рис. 2. Мініатюрні та малоформатні видання

Колекцію «Книги іноземними мовами» складає значна кількість видань до 1900 року з гірничої справи, геології, електротехніки, машинобудування, математики. Найстаршим виданням бібліотеки КНУ є книга Whiston William «Nova Telluris Theoria Das ist: Neue Betrachtung der Erde, Nach ihren Ursprung und Fortgang bis zur Hervorbringung aller Dinge» (Francffurt, 1713). Вільям Вістон – англійський вчений-енциклопедист, історик, математик, теолог. Закінчив Клер Коледж Кембридзького університету та у 1695 році здобув ступінь магістра. 1696 року вийшла його публікація «Новий погляд на землю, після її походження і дотеперішнього часу» (англ. A New Theory of the Earth from its Original...), в якій автор висунув припущення про походження Землі з комети та про те, що Всесвітній потоп був викликаний проходженням Землі через хвіст великої комети, яка складалася з води. 1713 року книга переведена німецькою мовою [1].

Найціннішою колекцією фонду є першоджерела з питань геології та історії розробки корисних копалин Криворізького басейну: «Южно-Русские месторождения магнитных железных руд и железного блеска в Екатеринославской (Верхнеднепровского уезда) и Херсонской губерниях» (1873); Рагозин Е. И. «Железо и уголь на юге России» (1895); Ч. Монковский «К вопросу о ширине Криворожской складки кристаллических сланцев» (Харьков, 1897); В. Домгер «Геологические исследования в южной России в 1881–1884 годах» (1902 р.); П. Рубин «Криворожский бассейн и его железные руды: по литературе, в ее хронологическом развитии – до настоящего времени» (1900 р.); «По Екатерининской железной дороге. Вып. 1: Введение и часть первая» (Екатеринослав, 1903); «Руда: научно-технический сборник по Криворожскому и Никопольскому районам. Ч. 1 (Харьков, 1922); «Про залізні руди Криворіжжя» (Кривий Ріг, 1930).

Рис. 3. По Екатерининской железной дороге.
Вып. 1: Введение и часть первая

Вказані першоджерела цитуються науковцями та краєзнавцями у сучасних дослідженнях з питань розробки корисних копалин Кривбасу. Наприклад: «Фізична географія Криворіжжя : монографічна навч. книга / І. С. Паранько, В. Л. Казаков, О. О. Калініченко [та ін.]» (2015 р.); Рукавицын И. А. «Криворожский альбом [Изоматериал]. Вып. 2 : По фотографиям Эдуарда Фукса начала XX века» (2015 р.); Рукавицын И. А. «Привет из Кривого Рога : [альбом]» (2014 р.); Мельник О. О. «Криворізькому залізорудному басейну – 125 : [документи і матеріали, 1873-1941]» (2007); «Криворізький залізорудний басейн. До 125-річчя з початку видобутку залізних руд / Ю. Г. Вілкул, Л. В. Дояр, М. І. Дядечкін [та ін.]» (2006 р.). А навчальний посібник Малахова Г. М. «Разработка рудных залежей Криворожского бассейна на больших глубинах» (1961 р.) надихає як науковців так і здобувачів освіти на генерацію нових ідей.

З метою збереження краєзнавчих видань було прийнято рішення переведення їх у цифрову форму. Проскановані документи розміщено на

сторінці «Вебресурс «Краєзнавство» у рубриці «Криворізький залізорудний басейн» (http://lib.ktu.edu.ua/?page_id=8043).

Фонд рідкісних та цінних видань бібліотеки КНУ також містить і довідково-енциклопедичні видання кінця XIX – поч. XX ст., у тому числі: «Энциклопедический словарь» виданий акціонерним видавничим товариством «Ф. А. Брокгауз – И. А. Ефрон», який складається з 86 томів (82 основних і 4 додаткових), що виходили протягом 1890-1907 років. «Энциклопедический словарь Т-ва «Бр. А. и И. Гранат и К°» для якого характерна ґрунтовність, він пропонує читачеві не короткі довідки, як в інших словниках, а розгорнуті докладні статті та ін.

Фахівці бібліотеки впевнені, що фонд рідкісних та цінних видань, який формувався протягом майже 100 років становить об'єкт наукового інтересу для краєзнавців міста, тих, хто цікавиться книжковими пам'ятками, історією, розвитком промисловості, культури. Це дійсно унікальні зразки науково-технічної літератури та видавничо-поліграфічного мистецтва.

Використані джерела

1. Баскакова С. О. Формування краєзнавчих фондів бібліотеки [Електронний ресурс] / С. О. Баскакова // Криворіжжя – славетний гірничий край : матеріали Міської науково-практичної краєзнавчої конференції, присвяченої 100-річчю надання Кривому Рогу статусу міста (м. Кривий Ріг, 20 квітня 2018 року). – 2018. – С. 214–218. – Режим доступу: <https://bit.ly/3zP6o2B>.

2. Грипич С. Історія формування фонду рідкісних і цінних видань наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету: джерелознавчий аналіз [Електронний ресурс] / С. Грипич, Г. Семенюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – 2015. – Вип. 26. – С. 278–282. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvtvi_2015_26_98.

3. Криворізький технічний університет. 85 років / А. Г. Темченко, М. Т. Кравець, М. І. Ступнік та ін. – Кривий Ріг : Видав. центр КТУ, 2007. – 136 с.

4. Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання : наказ Міністерства культури України від 14.06.2016 р. № 437. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0936-16#Text>.